

Nr 2087

av herr Fäldin m. fl.

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:165 med förslag till vissa ekonomisk-politiska åtgärder.

Konjunkturutvecklingen

Konjunkturutvecklingen i Sverige har under det senaste året framför allt fått sin prägel av att den starka uppgången i exporten varit förenad med fortsatt svag efterfrågan på hemmamarknaden. Det har lett till en tämligen långsam uppgång i den ekonomiska aktiviteten som helhet och bestående hög arbetslöshet. Investeringsutvecklingen måste också, trots den uppgång som ägt rum, betraktas som otillfredsställande. Valutasituationen har däremot avsevärt förbättrats. Prisstegringarna har internationellt sett inte heller varit anmärkningsvärt stora.

Internationellt har utvecklingen präglats av en stark tillväxt i nästan alla OECD-länder. Några av Sveriges viktigaste handelspartners har t. o. m. kunnat notera en produktionsuppgång, som överstiger vad man tidigare haft anledning att räkna med. Detta är också den viktigaste förklaringen till den mycket stora svenska exportuppgången. Även förändringarna i valutakurserna tycks ha fått en positiv effekt på betalningsförhållandena.

Den senaste tiden har flera länder påtagligt stramat åt sin ekonomiska politik. Syftet har framför allt varit att motverka stark inflation. Det har skett i form av både kreditpolitiska ingrepp, skärpning av finanspolitiken och direkta regleringar, såsom prisstopp. Räntenivån är för närvarande extremt hög i flera länder.

Som framhålls i propositionen 1973:165 finns det anledning att räkna med att denna skärpning av den ekonomiska politiken kommer att dämpa tillväxttakten i flera länder åtminstone under 1974. På många håll är dessutom industrikapaciteten nästan fullt utnyttjad. Särskilt i Förenta staterna men också på andra håll har man kunnat iakta direkta tecken på att konjunkturuppgången håller på att kulminera.

Vid en avsiktning i den internationella konjunkturuppgången kommer givetvis möjligheterna till fortsatta svenska exportökningar i samma utsträckning som hittills att bli mindre. Förhållandena inom landet kommer därigenom att i högre grad bestämma den allmänna utvecklingen. Skulle eftersläpningen i den interna efterfrågan då fortsätta, finns det uppenbar risk för att högkonjunkturen den här gången i viss utsträckning går vårt land förbi.

Den svaga efterfrågeökningen inom landet har delvis varit förutsedd. Bostadsbyggandet har sjunkit även det här året. Begränsningen av de kommunala utgifterna har likaså spelat en stor roll. Mest markant är dock

att ökningen av den privata konsumtionen blivit ännu svagare än väntat. Realinkomstökningen har bl. a. genom den höga arbetslösheten fortsatt att ligga på en relativt låg nivå. Samtidigt har hushållssparandet fortsatt att öka. Det senare torde också i hög grad hänga samman med de osäkra förhållandena på arbetsmarknaden på både kort och lång sikt samtidigt som utvecklingen när det gäller priser och skatter har spelat stor roll. Möjligen kan man också spåra mer bestående förändringar i konsumtionsmönstret, t. ex. när det gäller inköpen av konsumtionskapitalvaror.

Sysselsättningen

Arbetslösheten är fortfarande mycket hög, särskilt sett i förhållande till den nuvarande och det närmaste årets troliga konjunktursituation. De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna har ändå hela tiden hållits på en hög nivå. Den ökning som skett i efterfrågan på arbetskraft har i första hand gällt yrkesutbildade industriarbetare. Däremot råder det alltså över-skott på bl. a. byggarbetskraft och vissa kategorier tjänstemän. Kvinnor och ungdom som söker sig ut på arbetsmarknaden har under dessa förhållanden alltså svårt att skaffa sig arbete.

Den ekonomiska politiken

Nuvarande missförhållanden är i hög grad att söka i tidigare brister och försummelser i den ekonomiska politiken och näringspolitiken. Inte minst under lågkonjunkturåren 1971 och 1972 har vi krävt mera målmedvetna insatser för att förebygga och bekämpa arbetslösheten.

Också under årets vårriksdag lade vi fram omfattande förslag till åtgärder på det sysselsättningspolitiska området, både med sikte på att häva den akuta arbetslösheten och för att få fram flera varaktiga sysselsättningstillfällen. Dessa förslag avvisades då kategoriskt av regeringen och majoriteten i riksdagen. Åtgärderna karakteriserades då bl. a. av finansministern som överbud och ett hot mot en fortsatt stabil samhällsekonomisk utveckling.

Regeringen återkommer nu i stor utsträckning med förslag av liknande innehåll. Trots den förbättring som konjunkturen undergått under sommaren, anser vi det även i nuläget motiverat med en efterfrågestimulans av minst den storleksordning som föreslås i proposition 1973:165. Många av de förslag till konkreta åtgärder som föreslås överensstämmer också i sak med de förslag, som vi lade fram under vårriksdagen men som då avvisades av socialdemokrater och kommunister i riksdagen. Dit hör bl. a. anslagshöjningarna för underhåll och byggande av vägar, anskaffningen av fler järnvägsvagnar till SJ, det höjda anslaget till miljövårdsinvesteringar inom industrin och ökade möjligheter till sysselsättning genom arkivarbete. Vi lade under vårriksdagen även fram förslag om en ytterligare förstärkning av den kommunala skatteutjämningen för att göra möjligt för kommunerna att hålla sina investeringar och sin service uppe. Vi underströk i det sammanhanget också den kommunala

verksamhetens mycket stora roll för den regionala balansen. De förslag till förbättringar för barnfamiljer och pensionärer som lagts fram i propositionerna 1973:165 och 1973:144, ligger också i linje med tidigare krav från oss.

I princip är vi således beredda att godta de i proposition 1973:165 framlagda förslagen. Samtidigt vill vi beklaga att åtgärderna inte satts in på ett tidigare stadium. Effekten skulle i sådant fall blivit större både i sysselsättningshänseende och när det gäller att tillförsäkra utsatta grupper ökad ekonomisk standard och välfärd.

100 000 nya jobb

De i propositionen föreslagna åtgärderna måste emellertid enligt vår uppfattning kompletteras med åtgärder, som mera direkt tar sikte på att stimulera industri och serviceföretag att öka sin sysselsättning och produktionsförmåga. Som tidigare understrukits har strukturarbetslösheten blivit alltmera markerad och lett till att den totala arbetslösheten stannat kvar på en mycket hög nivå.

En så hög arbetslöshet som den nuvarande i ett skede när vi av allt att döma närmar oss kulmen på högkonjunkturen kan inte accepteras. Den medför stora personliga och ekonomiska svårigheter för människorna samtidigt som samhället tillfogas mycket stora ekonomiska förluster genom att produktionsresurserna inte utnyttjas rationellt.

Strukturarbetslösheten omfattar i nuläget fortfarande minst 100 000 personer. Ett förstahandsmål måste därför vara att tillskapa åtminstone lika många nya arbetstillfällen.

I och för sig är det mycket angeläget att nya tjänster kan inrättas inom den offentliga sektorn, inte minst i kommunerna. Stora eftersatta behov finns bl. a. inom vårdsektorn, handikappverksamheten, miljövärden och utbildningsverksamheten. Men de nödvändiga resurserna för en sådan utbyggnad måste skapas genom expansion i näringslivet. Nya arbetstillfällen i industri och servicenäringar är därför en förutsättning för en utbyggd reformpolitik och för att vi sedan i större omfattning skall kunna öka sysselsättningen i statliga och kommunala verksamheter.

Vi lade under vårriksdagen i olika motioner fram förslag till åtgärder, som tog sikte att att få fram 100 000 nya arbetstillfällen i industri och servicenäringar. Ett sådant åtgärdsprogram är enligt vår uppfattning nödvändigt för att det skall bli möjligt att bemästra arbetslöshetsproblemen under det närmaste året. De nya arbetstillfällena måste i första hand tillskapas i mindre och medelstora företag, där de största möjligheterna till sysselsättningsökning finns.

Det av oss föreslagna åtgärdsprogrammet omfattade bl. a. ett särskilt etablerings- och utvidgningsstöd till mindre och medelstora industri- och serviceföretag i form av bl. a. gynnsamma lån och bidrag, slopande av den fyraprocentiga löneskatten under tre år för den del av företagens lönesumma som motsvarar eventuell nettoökning av antalet anställda, borttagande av ATP-avgiften för äldre arbetskraft, ökade resurser för

företagarföreningarnas låneverksamhet, en utbyggnad och förstärkning av företagarföreningarna till regelrätta regionala näringspolitiska organ samt ökade möjligheter för mindre och medelstora företag att utnyttja AP-fondernas kapital.

Riksdagen beslöt också i anslutning till inrättandet av industriverket om en viss förstärkning av företagarföreningarnas resurser för rådgivnings- och upplysningsverksamhet. Bl. a. genom att Industrikredit och andra s. k. mellanhandsinstitut i sommar fått ökade möjligheter till upplåning i AP-fonden, har också tillgången på längre krediter till mindre och medelstora företag åtminstone tillfälligt förbättrats. Alltjämt föreligger dock stora lånebehov, bl. a. för jordbruket, vilket kommer till uttryck i de mycket långa låneköerna i hypoteksinrättningarna.

Vid sidan härav är det nödvändigt att åtgärder omedelbart sätts in som tar sikte på att stimulera nyetableringen och utvidgningen av företag inom framför allt den mindre företagsamheten. Medel bör ställas till förfogande i den utsträckning som vi tidigare föreslagit för lån och bidrag till nyetablerade industrier och serviceföretag. Löneskatten bör likaså slopas under viss tid för den del av företagens lönesumma som svarar mot nettoanställningarna.

Den av oss tidigare begärda utredningen om borttagande av ATP-avgiften för äldre arbetskraft bör likaså komma till stånd. Denna åtgärd bör även ses i samband med det lagförslag om ökad anställningstrygghet som riksdagen för närvarande behandlar.

Långsiktig sysselsättningsplan

Åtgärdsprogrammet för 100 000 nya jobb tar sikte på att få bort den akuta strukturarbetslösheten. Men sysselsättningsutvecklingen inger oro även på längre sikt. De fakta som har redovisats i samband med avstämningen av 1970 års långtidsutredning och andra sammanhang visar med all tydlighet på behov av ett mångdubbelt antal nya arbetstillfällen under det närmaste decenniet, om det skall bli möjligt att tillförsäkra alla arbete i önskad omfattning. En sådan sysselsättningsökning kan inte åstadkommas utan att statsmakterna gör upp en plan för sysselsättningspolitiken fram till exempelvis 1980 och därefter målmedvetet inriktar sina sysselsättningspolitiska och näringspolitiska insatser efter denna.

Vi lade under vårriksdagen fram förslag till utarbetande av ett sådant sysselsättningsprogram, men det avvisades då av socialdemokrater och kommunister i riksdagen. Metallindustriarbetareförbundet har i det handlingsprogram som antogs vid höstens kongress tagit upp samma tanke och fått LO:s stöd för detta. Vi upprepar nu kravet på en sådan utredning.

Skattepolitiken

Det råder inte någon tvekan om att det höga skattetrycket i kombination med skattesystemets konstruktion bidragit till de senaste

årens negativa ekonomiska utveckling i vårt land och svårigheterna att bedriva en aktiv stabiliseringspolitik. För stora grupper av inkomsttagare har inkomstförbättringarna helt och hållet gått förlorade genom höjda skatter och stigande priser. Inför de förestående avtalsförhandlingarna har inte minst löntagarorganisationerna riktat uppmärksamheten på dessa problem.

Utvecklingen har också lett fram till att regeringen i proposition 1973:144 lagt fram förslag till en delreform på skatteområdet i form av en omläggning av folkpensionsavgiften från att vara en personlig avgift eller skatt till att tas ut som en arbetsgivaravgift. Vi delar uppfattningen att en sådan omläggning bör kunna bidra till lugnare avtalsrörelse. Det bör emellertid samtidigt understrykas att en sådan omläggning inte löser de grundläggande problemen på skatteområdet. Det är därför nödvändigt att den sittande skatteutredningen får fortsätta sitt arbete med att så snart som möjligt lägga fram förslag till mera bestående reformer på skatteområdet i enlighet med de riktlinjer som vi har angivit i motioner under vårriksdagen och i anslutning till den framlagda propositionen.

Prisutvecklingen

I internationellt sammanhang har inflationstakten inte varit anmärkningsvärt hög i vårt land det senaste året. Trots detta har prisökningarna blivit mycket kännbara för stora folkgrupper genom de mera långsiktiga tendenserna till en allmän höjning av inflationstakten. Risk föreligger också för starkare impulser utifrån på den inhemska prisnivån under den närmaste tiden och för att avtalsrörelsen skall utlösa prisstegringar, bl. a. som en följd av att skillnaderna i lönsamhetsnivå är stora mellan olika grupper av företag.

Vi anser det därför nödvändigt att särskilda åtgärder sätts in för att hålla tillbaka prisstegringarna, särskilt på varor och tjänster som har stor betydelse för låginkomsttagare, pensionärer och familjer med stor försörjningsbörda.

Prisstoppet på viktiga livsmedel föreslås i proposition 1973:165 förlängt. Detta aktualiserar frågan om ett mera permanent konsumtionsstöd på vissa grupper för att hålla priserna nere. Som vi föreslagit i tidigare motioner både 1972 och 1973 bör detta ske genom att man eliminerar mervärdesskattens fördyrande effekter på baslivsmedel. Ett fullständigt borttagande av mervärdesskatten på livsmedel är i dagens läge inte statsfinansiellt möjligt. Betydande resultat kan dock uppnås även om åtgärderna begränsas till ett mindre antal viktiga varugrupper som mjölk, kött, bröd osv. Tekniskt kan denna fråga enklast lösas genom ett system där skatten återförs till respektive regleringskassa. Med denna metod kan man - på samma sätt som vid en differentiering - hålla konsumentpriserna nere i samma omfattning som skatten återgår till regleringskassorna. Priserna till jordbrukarna påverkas inte.

Också stegringarna av hyror och andra bostadskostnader har starkt bidragit till de senaste årens starka stegring av levnadskostnaderna.

Punktåtgärder har därigenom blivit nödvändiga för att lätta de mest utsatta gruppernas ökade boendekostnader. Bostadstilläggen har måst höjas vid flera tillfällen enbart för att kompensera redan inträffade hyreshöjningar. Vidare har ett utredningsförslag lagts fram om tillfälliga bostadsrabatter för nyproducerade bostäder. Som framhålls i propositionen är det angeläget att de utredningar som nu är verksamma kan redovisa sina förslag till reformer på bostadspolitikens område snarast för att möjliggöra en övergripande och samlad lösning.

Särskilda frågor

Bidragen till social hemhjälp och till kommunala familjedaghem

För att underlätta för kommunerna att bygga ut den sociala hemhjälpen samt familjedagens verksamheten och samtidigt stärka sysselsättningen föreslås i proposition 1973:165, bilaga 1, (punkterna D 1 och D 4), att statsbidragen till de nämnda ändamålen under 1974 skall höjas från 35 % till 50 % av de statsbidragsgilla kostnaderna.

En höjning av dessa statsbidrag är enligt vår uppfattning angelägen. Principiellt anser vi det dock vara felaktigt att höja driftbidrag till kommunerna under enbart en begränsad period. När det förhöjda bidraget tas bort, kan kommunerna försättas i en mycket svår situation. Man måste sålunda räkna med att det för många kommer att bli nödvändigt att inskränka redan befintlig verksamhet och i samband därmed också avskeda personal när det högre bidraget upphör. Vi föreslår därför att höjningen av statsbidragen till social hemhjälp och till kommunala familjedaghem inte görs tidsbegränsad utan att dessa bidrag i fortsättningen blir 50 % av de statsbidragsgilla kostnaderna.

Särskilda åtgärder på skolområdet

Förslagen i propositionens bilaga 2 omfattar bl. a. ett nytt anslag på 30 milj. kr. till särskilda insatser i skolan inom främst storstadskommuner och kommuner med betydande invandrargrupper (punkten D 8 a). För innevarande budgetår föreslås 15 milj. kr. få disponeras. Genom dessa medel skall bl. a. en vidgning av antalet resurstimmar för anställandet av ytterligare personal möjliggöras. Men även en rad andra nya åtgärder skall kunna vidtas. De nya resurserna skall ges en smidig och flexibel användning i enlighet med de principer olika utredningar på detta område föreslagit.

Vi finner det vara nödvändigt att göra särskilda insatser på skolans område i kommuner där det finns akuta problem. Det måste emellertid betecknas som anmärkningsvärt att propositionen inte på något sätt anger efter vilka principer detta begränsade belopp skall utgå. Inte heller presenteras något förslag om vilka organ som skall ta initiativ till och besluta om en resursförstärkning. Ett konkret ställningstagande görs inte ens till den skrivelse från lärarorganisationerna, som ligger till grund för

de nu aktuella förslagen. Dessa oklarheter gör det omöjligt att bedöma vilken omfattning åtgärderna ute i kommunerna får och innebär dessutom en allvarlig risk för en central styrning av hur resurserna skall användas.

Den föreslagna resursförstärkningen är värdefull men innebär på intet sätt en tillräcklig åtgärd för att komma till rätta med skolans alla problem. Det kommer att bli nödvändigt att på ett helt annat sätt angripa problematiken, bl. a. genom en mer ändamålsenlig och till de lokala förhållandena anpassad användning av nu tillgängliga resurser i skolan. Det gäller att bryta upp den centraliserade beslutsstruktur som präglar skolväsendet och som innebär ett mindre effektivt resursutnyttjande.

Skolans problem härrör till stor del från att undervisningsgrupperna är så stora att kontakten mellan lärare och elev blir ytlig och möjligheterna att i undervisningsgrupperna individualisera undervisningen blir små. Det är därför naturligt att åtgärderna sätts in i första hand i de grundskolor där undervisningsgrupperna är störst. Härigenom skapas ekonomiska möjligheter för kommunerna att skapa mindre undervisningsgrupper, vilket måste bedömas som synnerligen angeläget. Självfallet utesluter inte detta att särskilda insatser också skall göras i kommuner med förhållandevis stora invandrargrupper.

Särskilda punktinsatser kan visa sig nödvändiga för att förhindra åtgärder som med säkerhet får negativ effekt för undervisningen. Med sådana insatser kan t. ex. en nedläggningshotad skola bevaras eller kommunerna ges möjlighet att bevara små klassenheter. Till en del måste detta klaras om kommunerna ges möjlighet att mer flexibelt disponera nu tillgängliga resurser. Vi bedömer det emellertid vara nödvändigt att detta särskilda statsbidrag också skall få disponeras för förebyggande åtgärder.

För att kunna göra meningsfulla insatser i skolor med akuta utbildningsmässiga problem kan det i propositionen föreslagna beloppet bedömas som en tillräcklig förstahandsåtgärd. De förebyggande åtgärder som också bör vidtas motiveras enligt vår mening en höjning av detta särskilda statsbidrag med 5 milj. kr. för innevarande budgetår eller 10 milj. kr. för år 1974. Till särskilda åtgärder på skolområdet bör således för budgetåret 1973/74 utgå 20 milj. kr.

Statsbidrag skall utgå med 50 % av verksamhetskostnaderna. Insatser i enlighet med de föreslagna kan komma att medföra en icke obetydlig följdkostnad på kort sikt för kommunerna. Det är därför nödvändigt att kommunerna blir representerade i det samrådsorgan som skall följa verksamheten. Genom kommunernas representation bör också garantier skapas för att man lokalt ges möjlighet att använda resurserna utan detaljstyrning.

Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m.

Bland de sysselsättningsskapande åtgärderna föreslås vidare i propositionens bilaga 4, punkten H 13, vissa åtgärder för att stimulera industrins investeringar i anläggningar som har betydelse för miljövård. Åtgärderna

är i princip av samma slag som tidigare förekommit på detta område. Förhöjt statsbidrag föreslås sålunda under vissa villkor utgå med upp till 50 % av investeringskostnaden för arbeten vilka sätts i gång och utförs under perioden 16 oktober 1973 - 31 maj 1974.

De i propositionen föreslagna åtgärderna är enligt vår uppfattning befogade. Det finns emellertid ingen anledning att i detta sammanhang upprätthålla någon skillnad mellan industri och jordbruk. Jordbruket och trädgårdsnäringen åtnjuter sedan 1972 i princip samma bidragsmöjligheter som industrin. Sysselsättningseffekten av miljövårdande investeringar inom jordbruket och trädgårdsnäringen torde sålunda vara densamma som av investeringar inom industrin. Det är också dokumenterat att det föreligger omfattande behov av åtgärder på miljövårdsområdet både inom det egentliga jordbruket och inom trädgårdsnäringen.

Vi föreslår därför en tillfällig höjning av statsbidraget till miljövårdande åtgärder inom jordbruket och trädgårdsnäringen under den period och i enlighet med de regler som i propositionen föreslås gälla för industrin.

I en tidigare motion, som behandlas under höstriktsdagen, har vi dessutom föreslagit att de medel som anvisas till miljövårdande åtgärder inom industrin även skall få tas i anspråk för investeringar, som främjar en bättre arbetsmiljö.

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973:165 beslutar

1. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande den allmänna inriktningen av den ekonomiska politiken,
2. att till *Bidrag till nyetableringar och utvidgningar av företag inom industri- och servicenäringarna* på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1973/74 anvisa ett anslag av 200 000 000 kr.,
3. att till *lån till nyetableringar och utvidgningar av företag inom industri- och servicenäringarna* på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1973/74 anvisa ett investeringsanslag av 400 000 000 kr.,
4. att hos Kungl. Maj:t anhänga om skyndsamt förslag om befrielse från den allmänna arbetsgivaravgiften för företag som nyetableras eller ökar sin sysselsättning i vad gäller den del av avgiften som svarar mot lönesumman för nettoanställningarna,
5. att hos Kungl. Maj:t anhänga om utredning beträffande borttagande av ATP-avgiften för äldre arbetskraft,
6. att hos Kungl. Maj:t anhänga om utredning beträffande en långsiktig sysselsättningsplan för 1970-talet i enlighet med vad som har anförts i motionen,
7. att hos Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag till ett system för att eliminera mervärdesskattens fördyrande inverkan på viktiga livsmedel,

8. att statsbidrag till kommunerna för social hemhjälp samt till kommunala familjedaghem skall utgå med 50 % av de bidragsgilla kostnaderna,
9. att till *Särskilda åtgärder på skolområdet* på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1973/74 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 5 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag om 20 000 000 kr.,
10. att godkänna de i motionen angivna riktlinjerna för användande av bidraget till särskilda åtgärder på skolområdet,
11. att statsbidraget till miljövårdande åtgärder inom jordbruket och trädgårdsnäringen får utgå med upp till 50 % av godkänd kostnad för investeringar som påbörjas och till huvudsaklig del färdigställs under tiden 16 oktober 1973 - 31 maj 1974.

Stockholm den 1 november 1973

THORBJÖRN FÄLLDIN (c)

JOHANNES ANTONSSON (c)

NILS G. HANSSON (c)

i Skegrie

RUNE GUSTAVSSON (c)

i Alvesta

ELVY OLSSON (c)

i Hölö

BENGT SJÖNELL (c)

ROBERT DOCKERED (c)

KARIN SÖDER (c)

FRITZ BÖRJESSON (c)

i Glömminge

TORSTEN BENGTSO (c)

i Jönköping

JAN-IVAN NILSSON (c)

i Tvärålund

BERTIL JONASSON (c)